

PARI HARVINAISTA VESISTÖNIMEÄ

OUTAMO JA OUTAMONJÄRVI

Suomessa on kahtaalla, kaukana toisistaan merkittävät nimet *Outamo* ja *Outamonjärvi*. Ensiksi mainittu *Outamo* on järvennimi Hankasalmen Kärkkäälässä. Järvi on oikeastaan kolmipeninkulmaisen Kynsiveden sivujärvi, jonka Saksalansaari erottaa pääjärvestä (NA Han). Rinnakkaisnimi *Outamojärvi* esiintyy joissakin asiakirjoissa, esimerkiksi pitäjänkartassa 693/346 (MMH v. 1936, 1939). Vanhoista asiakirjoista ei tapaa mainintoja järven nimestä, mutta siihen ilmeisesti liittyvät nimimerkinnot *Otamanemij* manttaaliluettelossa vuodelta 1559 (NA: VA 3876: 31) sekä *Otamanemij* maakirjassa vuodelta 1560 (NA: VA 3898: 17) ja apuveroluettelossa vuodelta 1560 (NA: VA 3898 63). *Outamaniemellä* tarkoitettiin erämaata, johon oli vuonna 1553 asettunut asumaan Lass persson kärckäs ~ Lasse persson kerckes (mp.). Tämä Lauri Pietarinpoika Kärkäs oli yksi pätkänäläisen »ukko Kärkkään» viidestä pojasta, jotka perustivat talonsa nykyisen Kärkkäälän kylän alueelle Outamon, Kynsiveden, Vanginveden ja Liesveden rantamille (Saloheimo 1959: 29; Suvanto 1995: 227). Kylä sai nimensä Kärkkäistä; *Outamo* ja muut järvet olivat ilmeisesti saaneet nimensä jo ennen pysyvää asutusta. *Outamaniemi* on »kuollut nimi», kadonnut näkyvistä varhain. Lauri Pietarinpoika Kärkkään asuma talo oli jo 1600-luvun alkukymmeninä *Hannula* isäntänään pitäjänkirjuri, sittemmin nimismies Hannu Laurinpoika

(Saloheimo 1959: 60). Mutta järvi on nimeltään *Outamo*.

Toinen *Outamo* on Lohjalla. Sekin on sivujärvi, joka työntyy erilleen suuresta Lohjanjärvestä Outamonsalmen eli Lylyisensalmen läpi pohjoiseen. Paitsi järveksi, se on joskus määritetty myös lahdeksi. Nimestä on *Outamon* ohella käytetty vaihtelevia muotoja: *Outamojärvi* vanhassa pitäjänkartassa (MMH 1938–39: 668/249) ja vuoden 1965 peruskartassa, vuoden 1981 peruskartassa *Outamonjärvi* (MMH pk. 202310) ja Onni Ollilan vuonna 1913 laatimassa kartassa »Lohjan pitäjä» *Outamolahti*. G. Rein kirjoittaa Lohjan historiasaan *Outamo*-nimisestä kylästä »samannimisen lahden rannalla» (Rein 1944: 201). Lohjan nimestäjä Tuulikki Elo on vuonna 1967 kirjannut nimen asuissa *Outamonjärvi* ja *Outamonselkä* ja määritellyt paikan Lohjanjärven lahdeksi. Outamonjärven länsipuolella oleva kylä, aikoinaan talokin, on nimeltään *Outamo*. (NA Lohj.)

Asiakirjamerkitöjä Lohjan kylän tai talon nimestä on 1500-luvun alusta lähtien säännöllisesti. 1500-luvulla kylänimen kirjoitusasu vaihtelee ajan tapaan runsaasti. Vanhimpia merkintöjä ovat *Awthomo* vuodelta 1508 (FMU VI: 534) ja *Owthomo* vuodelta 1508 (Hausén 1922: 434). Nykyinen nimiasu *Outamo* esiintyy asiakirjoissa vuosina 1549–1554, 1560, 1561, 1564 ja 1578–1599 yhteensä 12 kertaa, ja sen lähivariantteja, sellaisia kuin *Owthamå* (1557, 1562, 1572), *Outamå* (1563, 1565–1567, 1575, 1581, 1583–1599), *Outtamå* (1569,

1573, 1587, 1594), *Åwtamå* (1575, 1576) ym. on Hausenin poiminnoissa kaikkiaan 61 kertaa vuosina 1549–1599. Nimiasun *Outama* (1538, 1573, 1574, 1576, 1577, 1580) ja sen lähivarianttien esiintymiä, sellaisia kuin *Outhama* (1540), *Outtama* (1572) ym. on Hausenin poiminnoissa vuosilta 1538–1595 yhteensä 12. Muita kerran, pari esiintyviä kirjoitusasuja ovat esimerkiksi *Oijtuma* (1529), *Oijttamo* (1553), *Outuma* (1538), *Outtumo* (1590), *Outå* (1557), *Owtomå* (1559), *Outoma* (1560, 1577, 1584), *Ottamå* (1570, 1571), *Oijjetemå* (1586), *Ouromo* (1587, 1588), *Åutiimå* (1588), *Autummo* (1589). (Hausén 1922: 434.) *Outamo* näkyy Lohjan kylän nimenä myös vuosina 1776–1805 tehdyssä niin sanotussa Kuninkaankartastossa; järvelle ei siinä ole nimeä merkitty (Alanen ja Kepsu 1989: 65).

1500-luvun merkinnöissä Lohjan kylännimen loppuvokaali vaihtelee *-o* ~ *-a*; sama vaihtelu näyttäytyy Hankasalmenkin nimiaineksessa: järvennimi on *Outamo* ~ 1500-luvulla kirjattu niemennimi *Outamaniemi*. Kansan käyttämässä topografisissa termeissä tämänlainen variaatio on verrattain yleistä, esimerkiksi *jyrhämå* ~ *jyrhämö*, *kinkama* ~ *kinkamo*, *laukama* ~ *laukamo*, *patama* ~ *patamo*, *poukama* ~ *poukamo* (SKES). Nyt puheena olevasta harvinaisesta proporisesta aineksesta vain *-o*:llinen muoto *Outamo* on jäänyt käyttöön.

Lohjan *Outamo*-nimen on T. I. Itkonen (1920: 49) yhdistänyt saamelaisperäiseen *outa* 'metsä'-sanaan, tosin kysymysmerkittynä. Hiljattain kylännimen *Outamo* saamelaisperäisyys on haluttu torjua ja liittämään »skandinaavis-germaaniseen» henkilönnimistöön (Eränkö 2000: 140). Germaanisperäistä henkilönnimiainesta on tunnistettu varsinkin Etelä- ja Länsi-Suomen paikannimistä runsaasti, mutta tässä tapauksessa selitys ei ole vakuuttava. Suomen kahta *Outamo*-järvennimiainesta on aiheellista tarkastella rinnan.

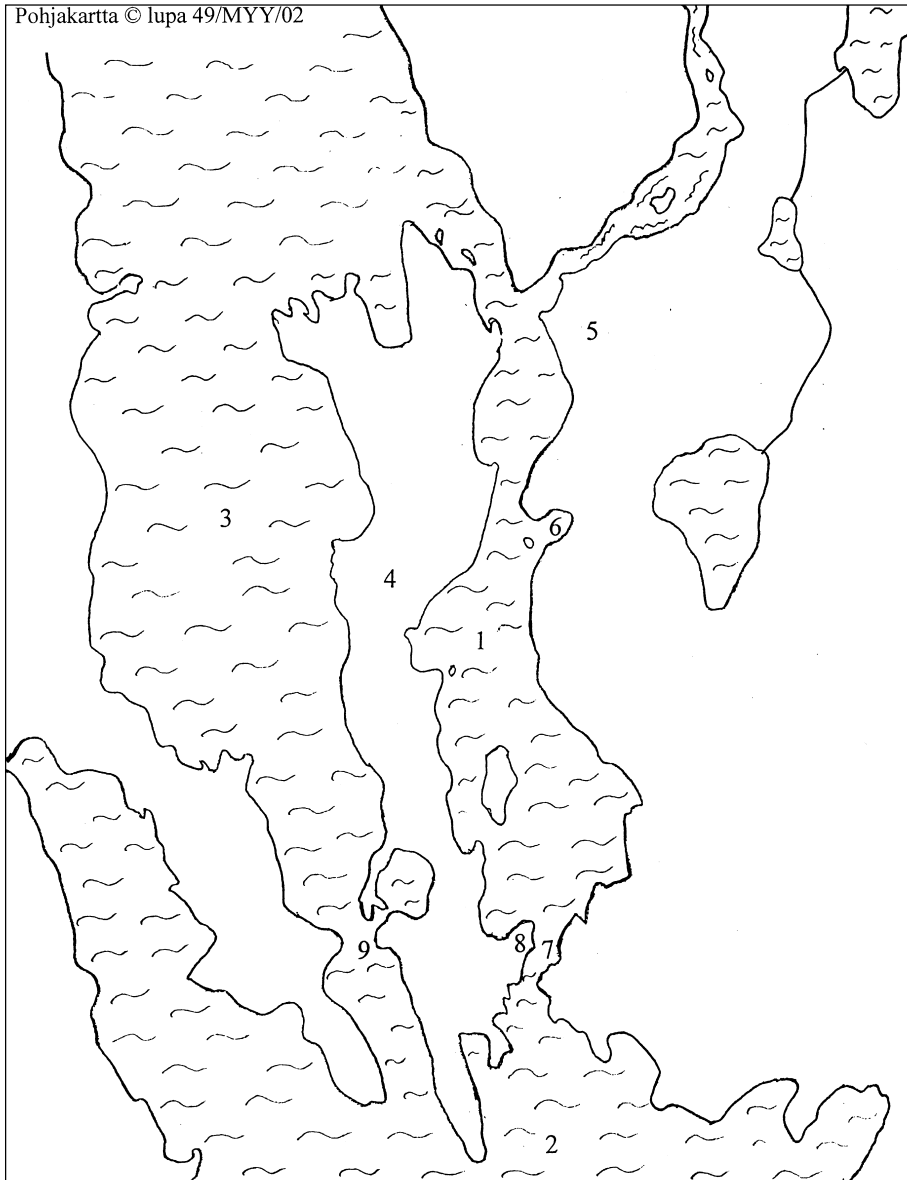
Appellatiivi *outa* 'metsä' tunnetaan nykyisin pohjoisissa suomalaismurteissa, esimerkiksi Kittilässä: *outa* 'metsä, vars. tunturin alarinteellä ja juurella' (NA). Sanan vastine pohjoissaamassa on *vuovdi* 'metsä (puineen), puusto, outa' (SSA), inarinsaamassa *vyevdi* '(havu)metsä (vastakohtana tunturille)' (LpIn). *Outa*-määritteisiä paikannimiä esiintyy Lapin pitäjissä siellä täällä: *Outajärvi* Enontekiöllä, samoin Ruotsin Kaaresuvannossa *Outavaaran* alla, *Outakeronpalo* Muoniassa, *Outakoski* Utsjoella, *Outametsä* Sodankylässä, *Outaniemi* Pelkosenniellä, *Outapäänrakka* ja *Outa-Perttunen* Kittilässä, *Outasuivakko* ~ *Outasuivakonnokka* Inarissa. Eteläisimmät ovat Pohjois-Savon *Outaniemi*-nimet Kiuruvedellä ja Pielavedellä. (NA.)

Outa-nimet lienevät enimmäkseen valmiina niminä saamesta lainattuja. Kaikissa ei alun perin ehkä ole edes ollut saamen metsää tarkoittava sana määritteenä: saamen *vuovda* 'uuttu' ja *vuovdi* 'metsä' ovat kumpikin saattaneet saada suomenkieliseksi vastineekseen *outa*-sanana, mistä T. I. Itkonen on nimiarkiston Utsjoen kokoelmassa vuonna 1963 huomauttanut (S.v. *Vuovdaguoika* »uuttukoski», suomessa *Outakoski*, jo vuonna 1728 *Outakåski*. Nimensynnyn kannalta pohjoiset *outa* 'metsä' -nimet ovat hyvin perusteltavissa: tunturiseudulla havumetsää ei ole joka paikassa, vaan metsä on siellä sellainen maaston erityispiirre, joka selvästi erottaa paikan ympäristöstään. Mahdollisesti jotkin, etenkin pohjoisten paikannimien *outi*- ja *outo*-määritteet, esimerkiksi Kemijärven nimissä *Outitunturi* ja *Outivaara*, ovat myös *outa* 'metsä'-sanaan liitettäviä, sen casus componens -muotoja.

Hankasalmen ja Lohjan *Outamo*-järvennimet ovat oletettavasti lainautuneet suomeen siihen aikaan, kun saamelaiset vielä asustivat niillä main. Keski-Suomessa saamelaisia oli varmasti vielä 1500-luvul-

la; Lohjan seudulta saamea puhuva väestö on arvattavasti hävinnyt paljon aikaisemmin. Nimen syntyäikaan metsä on varmasti Hankasalmissa ja todennäköisesti myös Lohjan kyseisellä seudulla kattanut maisemat kauttaaltaan. Olisiko niin yleinen mai-

seman piirre, *outa* 'metsä', voinut toimia tarkasteltavana olevien suhteellisen isojen vesistökohteiden yksilöivänä tunnuksena? Ehkä olisi voinutkin, mutta kannattanee pohtia, olisiko näille kahdelle Suomen *Outamolle* toinenkin selitysmahdollisuus.

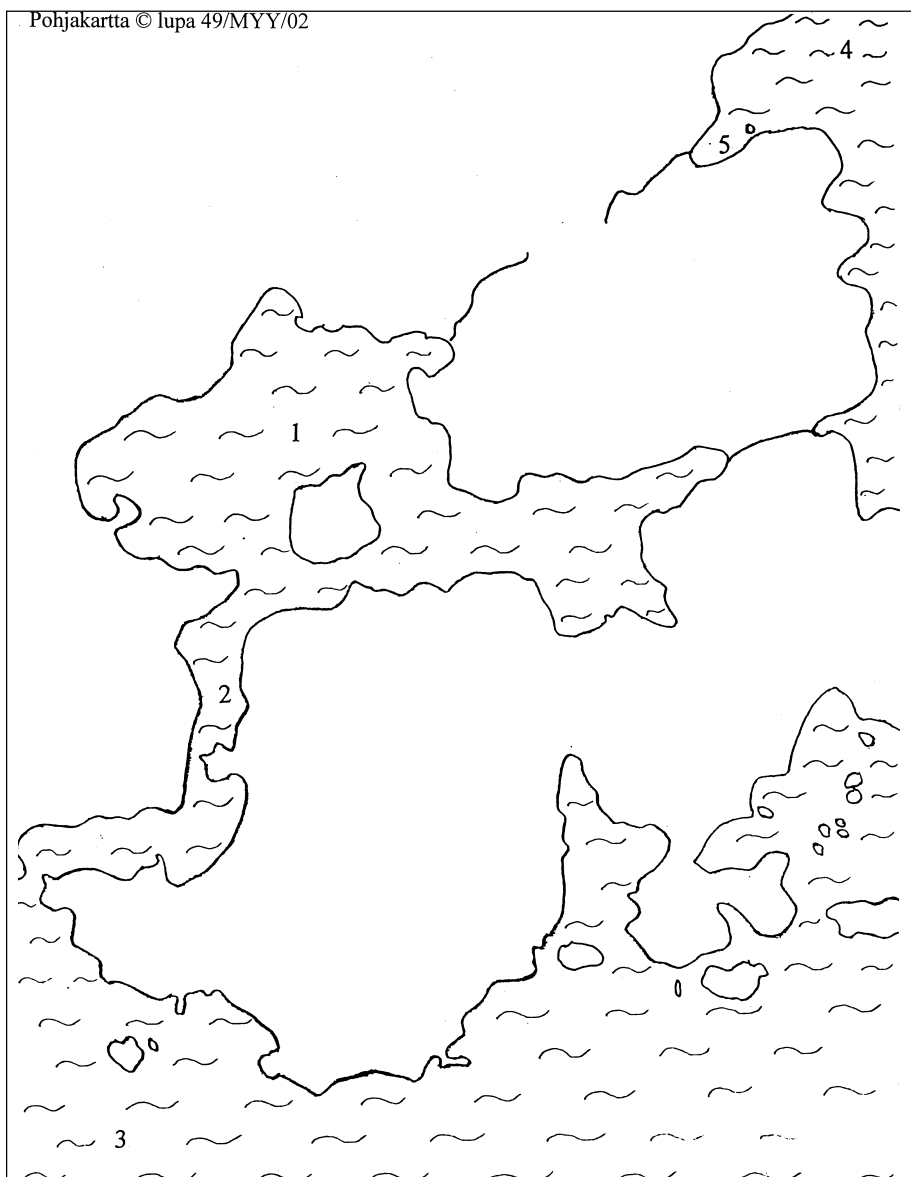

Kartta 1 – Hankasalmi

1 *Outamo*, 2 *Kynsiveden Pilkanselkä*, 3 *Kynsiveden Salonselkä*, 4 *Saksalansaari*, hist. *Kärkkäälänsalo ~ Kynsisalo*, 5 *Hannula*, 6 *Talvilahti*, 7 *Luojinsalmi*, 8 *Luojinniemi*, 9 *Uitinvirta*

Karttapiirroksat 1 ja 2 kuvaavat, millaisista vesistökohteista on kyse. Kumpikin järvi liittyy kapean salmen välityksellä eteläpuolellaan aukeavaan suureen vedenselkään. Hankasalmen Outamo on pari kolme kilometriä pitkä, leveimmillään lähes kilo-

metrin levyinen; Lohjan Outamonjärvi on pohjois-eteläsuunnassa parin, länsi-itäsuunnassa noin neljän kilometrin mittainen. Molemmat järvet ovat aukeita; lohjalaiset ovat nimittäneetkin järveään myös *Outamonseläksi*, mihin on osaltaan voinut vai-

Kartta 2 – Lohja

1 Outamo(n)järvi ~ Outamonselkä, 2 Outamonsalmi, 3 Lohjanjärven Isoselkä, 4 Hormajärvi, 5 Talvianlahti

kuttaa myös se, että järvi yhdistyy Outamonsalmen kautta Lohjanjärven *Isoonselkään*. Järvet ovat siis topografialtaan hyvin samantyyppiset, ja juuri topografia antaa aiheen olettaa toistakin alkuperää kuin *outa* 'metsä' -sanaan liitettävän.

Inarinsaamassa on sana *ovda-* 'vorder-' ja sen johdokset *-ovdam: čoalmi-ovdam* 'die offene Seefläche (»ulappa») vor einem Sund', *njälmi-ovdam* 'die offene Seefläche (»ulappa») vor einer Flussmündung' sekä *-ovdem* 'Platz vor etwas': *čoalmi ovdem* 'der Teil der See vor einem Sund, nah der Mündung'; *luoht-njälmi-ovdem* 'eine kleine Strecke von der Mündung einer Bucht in Richtung auf die offene Seefläche' (LpIn 3024, 3024.8.–9.). Tähän ainekseen kumpikin *Outamo*-nimi sopii yhdistettäväksi niin äänteellisesti kuin semanttisesti.

Esitetyn leksikaalis-topografisen nimen tulkinnan tueksi olisi yritettävä etsiä nimenantajien näkökulmaa. Hankasalmen Outamolle tulee pohjoisesta mutkainen koski- ja virtareitti Liesveden kautta Konnevedeltä. Koskireitti kiertää eteläpäässään juuri ennen Outamon aukeamista leveän niemen, se lienee 1550-luvun asiakirjojen mainitsema *Outamaniemi*. Siinä oleva vanha talo on nykyisin nimeltään *Hannula*. Outamolle tultua järven vastakkaisesta, lounaisesta päästä alkaa pian siintää Luojinsalmen läpi Kynsiveden pitkä, avara Pilkanselkä. Pohjoissuunnasta katsoen *Outamo* on siis 'etu- eli etumainen järvi'. Koskireitin, samoin Liesja Konneveden rantamilta on tehty muinaislöytöjä. Outamonkin muinaisista käyttäjistä on jäänyt jälkiä: järven koillisrantaan kovertuvan lahden, *Talvilahden*, törmästä on 1990-luvun koekavauksissa löydetty saviastian palasia, kvartsi-iskoksia ja palanutta luuta, ja järven vastakkaisessa päässä Luojinsalmen länsirannalla on toinen merkkipaikka, Luojinniemen lapinraunio. Arkeologit Janne Vilkkuna ja Jukka-Pekka Taavitsainen tutkivat vuonna 1983 raunio-

pohjia myöten. Hautaraunioksi tulkitun kiviröykkiön uumenista löytyi kuparilevyn palanen, sinänsä harvinaisuus Keski-Suomen lapinraunio löydöissä (Vilkkuna 1999: 59 ja 2001: 16).

Lohjan *Outamonjärvi* on topografialtaan hyvin samanlainen kuin sen hankasalmenlainen pari, kuten mainittu. Myös Lohjan *Outamo(n)järvi* ~ *Outamolahti* ~ *Outamonselkä* on pohjoissuunnasta katsoen 'edessä oleva järven osa', josta salmi johtaa taemmalle, varsinaiselle Lohjanjärvelle. Pohjoinen näkökulma sopii yhteen myös seudun asutushistorian tutkimuksen kanssa. Heikki Ylikangas on Lohjan varhaiseen asutukseen liittyviä kysymyksiä pohtiesaan kiinnittänyt huomiota Lohjan *Vanhakylä*-nimeen ja *Vanhakylä*-määritteisiin nimiin, joita on Outamonjärven pohjoispuolisilla alueilla, ja päätyneet olettamaan, että »se asutuskiila, josta Vanhakylä on todistena, ei ole suinkaan tunkeutumassa itään vaan etelään.» (Ylikangas 1973: 68.) Kuin sattumalta tämänkin Outamonjärven tuntumassa, pohjoispuolella kilometrin parin päässä on *Talvia*-nimye. *Talvia* on tilan, aiemmin torpan nimi ja *Talvianlahti* Hormajärven lahti (NA Lohj); kumpikin nimi esiintyy jo 1700-luvulla tehdyssä kartastossa (Alanen ja Kepsu 1989: 65). Lahden voi tulkita torpan mukaan nimetyksi, mutta toisaalta on mahdollista olettaa, että lahden nimi on vanhempaa nimikerrostumaa ja torppa aikoinaan nimetty vanhan luonnonpaikan mukaan. Ehkä tämäkin *Talvia*-nimiaines viittaa saamelaisen vanhoihin talvisijoihin kuten pohjoisemmista sisämaan vesistöjen varsilla olevista nimikaimoista on arveltu (esimerkiksi *Talvia* KanA, *Talviainen* Lempä, Län, *Talviaissaaret* SaaJ, *Talviaislahti*, *-niemi*, *-saari* Kivi, *Talviaisjoki*, *-järvi*, *-lahti*, *-vaara*, *Talviaislammit* PieJ, *Talviaislammit*, *-suo*, *-kangas*, *-vaara* Ilo, *Talviaispuro* Hyr ym. (NA YK)).

Kummannkin *Outamo*-nimen saamelais-

peräisyys on mielestäni kiistaton. Inarinsaa-
melainen *ovda-* 'etu-', *-ovdam* ~ *-ovdem*
'jonkin, esim. salmen/niemen edessä oleva
järven osa' -sanue on näissä järvennimissä
uskottavampi alkuperäinen kuin *vyevdi* ~
vuovdi '(havu)metsä' -sanue.¹

Varmuutta ei voi saada siitä, onko näiden järvien niminä alkuaan käytetty yksiosaista *Outamo-* vai perusosallista *Outamojärvi-*asua, josta elliptisesti olisi syntynyt yksiosainen nimi. *Outamo* on Hankasalmella nykyisin paikkakuntalaisten käyttämä nimi. Siihen muotoon voisi viitata myös Lohjan kylännimeksi vakiintunut asu *Outamo* ja järven perusosallisen nimiasun horjunta *Outamojärvi* ~ *-lahti* ~ *Outamonjärvi* ~ *-selkä*. Saamesta lainattu *outam* (+ *-o* ~ *-a*) on sellaisenaan voinut toimia suomessa nimenä. Siitä on tarpeen mukaan saatettu luoda epeksegeettisiä muotoja. Paikanlajin ilmaiseva perusosahan usein lisätään, kun lainataan pelkkä nimittävä aines ja silloinkin kun omakielisen maasto- tai vesistötermin merkitys on hämärtynyt tai kun nimenkäyttäjän mielestä jokin satunnainen syy vaatii varmistamaan nimen tarkoitteen tajuamisen kulloisessakin kontekstissä.

LUOJINSALMI

Edellä Hankasalmen *Outamoa* käsiteltäessä tuli mainituksi *Luojinsalmi*, uniikki nimi. Salmi yhdistää Outamon Kynsivedeen. Sivun 254 kartta 1 havainnollistaa *Luojinsalmeen* liittyvää topografiaa. Salmen länsirannalla Outamon puolella on *Luojinniemi*, ainokainen nimi sekini. Kumpi, salmen vai niemen, nimi on primaari, ei ole varmasti pääteltävissä. Ainakin nykyisin salmen nimi on paikkakunnalla tunnetumpi ja siksi primaarin luonteinen; niemi käsitetään sen mukaan nimetyksi. Muita *Luojin-*,

Luoin- tai *Luodin-*alkuisia nimiä ei nimir-kiston kokoelmiin ole kertynyt. 1700-luvun lopun kartastossa nähdään Luojinsalmen nimenä *Loin Salmi* (Alanen ja Kepsu 1989: 320). Silläkään nimiasulla ei ole muita vertailukohtia.

Mainitusta 1700-luvun kartastosta näkyy selvästi, että tuolloin on Luojinsalmelle tullut tie pitkin »Kärkkäälänsaloo» eli Saksalansaarta saaren pohjoispäästä, jossa on ollut pysyvä asutus jo 1550-luvulla. Luojinsalmelle on mainitun kartan mukaan tullut toinenkin tie pohjoisesta, mutta mannerta pitkin Salonselän länsipuolella ja kääntynyt kapean, matalan Uitinvirran yli Saksalansaaren. Luojinsalmi on ollut näitä teitä matkaavien ylikulkupaikka, josta on päästy niin ikään kartassa kuvatulle reitille Rautalammin (nyk. Hankasalmen) Kärkkäälästä eteläisiin kyliin Kynsivedelle, Hankasalmelle, Kuuhankavedelle ja edelleen niin savolaisten kuin hämäläistenkin asuttajien rintamaille. Enää ei Luojinsalmea tarvita eikä tunneta ylikulkupaikkana. Liikenne on 1800-luvun puolivälistä alkaen pääasiallisesti kulkenut idempänä maantietä pitkin.

Luojinsalmi on syvä ja virtava. Sen ylittämiseen on tarvittu vene tai lautta. Tämänlaista saattamista vesitaipaleen yli on itämurteissa ilmaistu verbillä *luoda*. Verbin *in-*johdos on tekemispaikkaa ilmaiseva **luodin*. Seudun nykymurteessa *luoda*-verbiä ei veneellä tai lautalla kuljettamista merkitsevänä tunneta, ei liioin käytetä **luojin-*johdosta. *luoda*-verbin käyttöalue tässä erikoismerkityksessä ulottuu kuitenkin naapuripitäjään Kangasniemelle asti. Nimi *Luojinsalmi* tulkittuna 'veden-yli-kuljettamis-salmi' näyttää siis olevan savolaisperäinen tuote hämäläisten vanhalla eräalueella. Nimen historiaan antaa hauskan lisän 1700-luvun kartastoon kirjattu muoto *Loin Salmi*. Määriteosa *loin* on *luoda*-verbin *in-*joh-

¹ Kiitän lämpimästi professori Raija Bartensia rohkaisevista *Outamo*-keskusteluista.

dos sekin, mutta *luoda* 'kuljettaa veneellä vesitaipaleen yli' -verbin itsenäisesti käytettävänä johdoksena ei siitäkään ole tietoja kuten ei **luodin*-sanastakaan (SMSA). Sen sijaan *luoda* 'panna kangas alulle, kehii kankaan loimi luomapuilla' -verbin johdoksena *loin* tunnetaan laajalti länsimurteissa yhdyssanasta *loinpuut* 'kankaanluontiväline' (Länsimäki 1987: 14, 138, kartta 14). Kumpikin johdostyyppi on kotiutunut seudun murteeseen sen verran, että samanlainen suhde kuin määriteosien *luojin-* ~ *loinsalmi* ja *luoda*-verbin kesken näkyy samassa kylässä olevan toisen paikannimen *soijinsuo* ~ *soinsuo* (s.v. *Soijinsuo* Han) ja verbin *soida* 'olla soitimella' välillä. ■

EEVA MARIA NÄRHI
Kylätie 26 A 4
 00320 Helsinki

LÄHTEET

- ALANEN, TIMO – KEPSU, SAULO 1989: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. Konungens kartverk från Finland. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ERÄNKÖ, TIMO 2000: *Aurlahden arvoitus ja Virmoon kuningas. Lohjan paikannimet. Lisiä Lohjan Pitäjänkertomukseen LXVIII*. Helsinki: Lohjan Kotiseutututkimuksen Ystävät r.y.
- FMU = *Finlands Medeltidsurkunder I–VIII*. Samlade och i tryck utgivna af Finlands Statsarkiv genom Reinh. Hausen. Helsingfors: Finlands Statsarkiv 1910–1935.
- Hausén 1922 = *Nylands ortnamn. Deras former och förekomst till år 1600. II*. Utgivna av Greta Hausén. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland CLX. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- ITKONEN, T. I. 1920: Lappalaisperäisiä paikannimiä suomenkielen alueella. – *Virittäjä* 24 s. 49–57.
- LpIn = *Inarilappisches Wörterbuch I–III. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XX, 1–3*. Herausgegeben von Erkki Itkonen unter Mitarbeit von Raija Bartens und Lea Laitinen. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1986–1989.
- LÄNSIMÄKI, MAIJA 1987: *Suomen verbikan- taiset in : ime -johdokset*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 469. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MMH = Maanmittaushallitus. Helsinki.
- NA = Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimiarkisto. Helsinki.
- NA: VA = Nimiarkiston Valtionarkiston 1500-luvun asiakirjoista poimitut nimikokoelmat.
- OLLILA, ONNI 1913: Lohjan pitäjä. Kartta (1:40 000). – *Lisiä Lohjan pitäjän kertomukseen XXVIII*. Helsinki: Lohjan kotiseutututkimuksen ystävät.
- REIN, G. 1944: *Lohjan historia I*. Helsinki: Lohjan kotiseutututkimuksen ystävät.
- SALOHEIMO, VEIJO A. 1959: *Rautalammin historia*. Pieksämäki: Rautalammin kunta / Rautalammin seurakunta.
- SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja I–VI. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII, 1–6*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1955–1978.
- SMSA = Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suomen murteiden sanarkisto. Helsinki.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä 1–3*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 556, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992–2000.
- SUVANTO, SEPPO 1995: *Yksilö myöhäiskeskiajan talonpoikaisyhteiskunnassa*.

Sääksmäen kihlakunta 1400-luvun alusta 1570-luvulle. Historiallisia Tutkimuksia 193. Jyväskylä: Suomen Historiallinen Seura.

VILKUNA, JANNE 1999: Keski-Suomen esihistoria. – Mauno Jokipii (toim.), *Keski-Suomen historia I. osa. Keski-Suomen vanhin historia* s. 31–77. Jyväskylä: Keski-Suomen liitto.

— 2001: Esihistorialliset haudat Keski-Suomessa. – Erkki Laitinen (toim.),

Ruumis- ja Kalmasaaret s. 10–18. Hankasalmen Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja 3. Hankasalmi/Kirkkonummi: Hankasalmen kotiseutuyhdistys ja Hankasalmen kunta.

YLIKANGAS, HEIKKI 1973: Lohjalaisten historia Ruotsin vallan vuosisatoina. – Heikki Ylikangas & Ari Siiriäinen, *Lohjalaisten historia I* s. 51–574. Lohja: Lohjan kotiseutututkimuksen ystävät.

HAVAINTOJA ITÄSUOMALAISEN LAPSEN MORFOLOGISISTA POIKKEAMISTA: VERBINTAIVUTUS

JOHDANTO

Tämä kirjoitus¹ on jatkoa Virittäjän edellisessä numerossa ilmestyneisiin havaintoihin itäsuomalaisen lapsen nominintaivutuksesta (ks. Riionheimo 2002a). Aineiston olen koonnut päiväkirjamenetelmällä tyttäreltäni Alinalta, joka on syntynyt 5.3.1995 ja asunut koko ikänsä Pohjois-Karjalassa Kontiolahden kunnassa. Alina on perheen ensimmäinen lapsi ja oli kotihoitossa isänsä kanssa 3;5-vuotiaaksi saakka. Kotona hän kuuli kolmenlaista puhekieltä (äidiltä itäsuomalaisesti sävytynyttä yleispuhekieltä, jossa oli jonkin verran yleiskielisyyksiä, isältä melko vahvaa Pohjois-Karjalan murretta ja ukilta vanhaa Pohjois-Karjalan murretta), ja lisäksi hänelle luettiin paljon (tarkemmin ks. Riionheimo 2002b: 60). Kielekehityksessä Alinalle onkin ollut ominaista murteellisten ja yleiskielisten ainesten ristikkäisyys.

Muistiinpanoja (lähinnä aikuiskielestä poikkeavaa morfologiaa ja osin myös fonologiaa) on kertynyt ikäväliltä 1;7–6;9 noin 2 100 lyhyehköä ilmausta, joista suurin osa on peräisin keruun intensiivisimmästä vaiheesta iästä 2;6–3;4. Analyysia kehystävät samat käsin kootun aineiston ongelmat, joita Klaus Laalo käsitteli Virittäjän viime numerossa (Laalo 2002): tallenteiden niukuuden, keruun aukkoisuuden ja aikuiskielestä eroavaan käyttöön keskittymisen vuoksi pystyn kuvaamaan vain lapsen morfologisia poikkeamia, en morfologian kokonaiskehitystä.

Tähän yhteyteen olen koonnut verbintaivutuksen poikkeamien yleislinjoja muotoryhmäkohtaisesti²: mukana ovat preesensin yksikön 3. persoona, aktiivin imperfekti, aktiivin II partisiippi, I infinitiivi, imperatiivi, konditionaali ja passiivitaivutus. Lisäksi käsittelen verbien astevaihtelupoikkeamia sekä hieman erityyppistä morfolo-

¹ Tekstin aiempaan versioon esitetyistä hyödyllisistä kommentteista kiitän dosentti Marja-Liisa Helasvuota, professori Klaus Laaloa ja professori Marjatta Palanderia.

² Eräitä verbintaivutuksen erikoisuuksia olen esitellyt aiemman kirjoitukseni (Riionheimo 2002a) alaviitteissä; niitä en toista tässä tekstissä.